

ERZURUM ŞEHRİNDEKİ MEZAR TAŞLARININ KÜLTÜREL COĞRAFYA BAKIŞ
AÇISIYLA İNCELENMESİ

Doç. Dr. Namık Tanfer ALTAŞ

Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi
Bölümü, Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı

ntanfer@atauni.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-0348-8271>

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi-Journal of Ağrı İbrahim Çeçen
University Social Sciences Institute AİCUSBED 5/2 Ekim/October 2019 / Ağrı

ISSN: 2149-3006

e-ISSN: 2149-4053

Makale Türü- <i>Article Types</i> :	Eser Tanıtım Makalesi
Geliş Tarihi- <i>Received Date</i> :	
Kabul Tarihi- <i>Accepted Date</i> :	
Sayfa- <i>Pages</i> : 417-419	

<http://dergipark.gov.tr/aicusbed>

This article was checked by

✓ iThenticate

AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ
Journal of Ağrı İbrahim Çeçen University Social Sciences Institute
AİCUSBED 5/1, 2019,

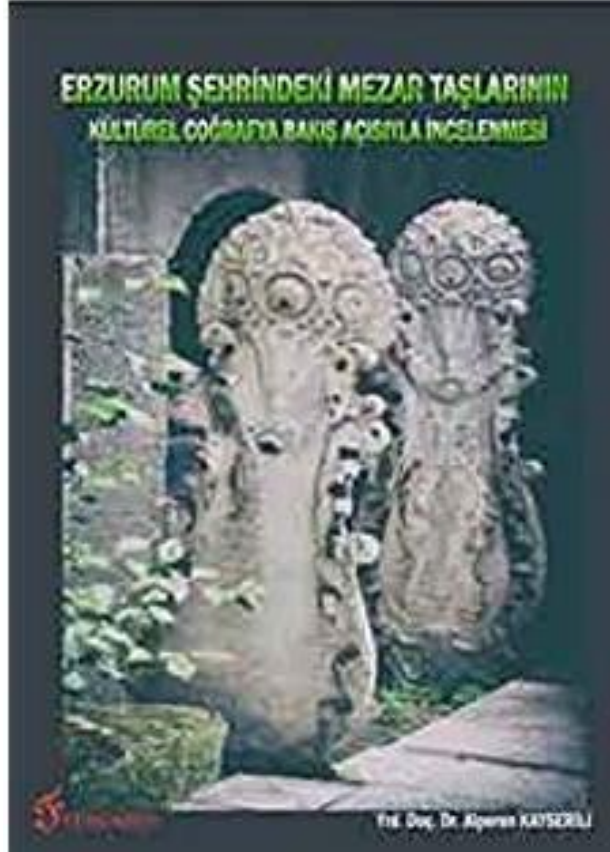
ERZURUM ŞEHRİNDEKİ MEZAR TAŞLARININ KÜLTÜREL COĞRAFYA BAKIŞ AÇISIYLA İNCELENMESİ

(Hazırlayan: Dr. Alperen KAYSERİLİ). Erzurum, Fenomen Yayıncılık,
2015. ISBN: 978-605-4370-69-6

(ESER ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME)

Namık Tanfer ALTAŞ

Kültür olgusu üzerine pek çok disiplin farklı tanımlar ve açıklamalar yapmıştır. Tüm disiplinlerin ortak noktasında, kültürün geçmişle harmanlanan maddi ve manevi değerlere verdiği önem ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda geçmiş ile gelecek arasında bağlantı kuran kültür, geçmişin izlerini hep taşımakla birlikte her an değişkenlik gösteren bir olgu olabilmektedir. İnsanoğlu da bu sürecin bir parçası olarak kültürel değişikliklere sürekli maruz kalmakta, bazen bu değişikliklere ayak uydururken bazen de kendi kültürünü korumak ve yaşatmak adına kabullenmemektedir.

Eldeki bu çalışma da hayatla ölüm arasındaki bitiş ve başlangıç sürecinin mekânı olan mezarlıklarla ilgili olarak kaleme alınmış ve mezar taşlarının bir nevi kültürel tahlili yapılmıştır.

Fenomen Yayıncılık tarafından 2015 yılında basılan eser dört temel bölümden oluşmaktadır:

1. Bölüm: Mezar Taşı Kültürü (s. 15-30)
2. Bölüm: Araştırma Sahasının Yeri ve Genel Coğrafi Özellikleri (s. 31-38)
3. Bölüm: Mezar Taşlarının Üzerindeki İkonlar (s. 39-88)
4. Bölüm: Yok Edilmiş Olan Mezarlıklar Yanılgısı (s.89-98)

Eserin *ön sözünde* çalışmanın bölümleri kısaca bahsedildikten sonra, esere katkı yapanlara ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Ayrıca esere yönelik her türlü eleştirinin kıymetli olduğunun dile getirilmiş olması da kayda değer bir ifade olarak karşımıza çıkmaktadır. Ön sözden sonra sırasıyla çalışmanın özeti, şekiller, tablolar ve fotoğraflar listesine yer verilmiştir.

Eserin birinci bölümünde mezar taşı kültürü, genel hatları ile irdelenmiştir. Bütün toplumlarda ölen kişiye geride kalan yakınları tarafından yaptırılan mezar taşının; insanlara ölümü hatırlatması, ölen kişinin bir takım özelliklerinin belirtilmesi, ölen kişinin küçük bir anıyla ebedileştirilmesi, mezarlıklara diğer insanların saygıyla yaklaşmaları, ölümün var olduğunun hatırlanması gibi anlamları olduğu vurgulanmıştır. Bu bölümde ayrıca *mezar* kavramının farklı anlamları ve Türk kültüründe nasıl ifade edildiği açıklanmaktadır. İlerleyen kısımlarda mezarlıkların Türk kültüründeki yeri, Türklerde mezarlığın önemi ve mezar taşlarının şekilsel ve içerik olarak diğer toplumlardan farkı ele alınmıştır. Özellikle burada dikkati çeken husus, Türk mezarlıklarında mezar taşı yerine mezar kitabesi dikilmesi, ölen kişiye duydukları sevgi ve hürmetin kitabelere yazıyla ifade edilmesidir. Böylece hatıraların nesiller boyu devam etmesi amaçlanmıştır.

Eserde ayrıca Türklerde defin töreni, ölüm sonrasında yapılan rutin anma etkinlikleri açıklanmıştır. Türk mezar mimarisinin *Kurgan* adı verilen tarihteki ilk örneklerinin Türkistan'da Nain-Ula, Katanda, Pazırık, Sibe, Tuyahta, Yako-Nur, Berel ve Kızart gibi bölgelerde yapılan kazılarla ortaya çıktığı belirtilmiştir. Günümüze kadar devam eden mezar taşı geleneğinin öncüsü olarak Göktürk mezar geleneğindeki *Balballara* işaret eden eserde, İslamiyet'le birlikte bu geleneğin yine devam ettiği, ancak bazı değişikliklere uğradığına dikkat çekilmiştir. Birinci bölümün sonunda çalışmanın amacı ve yöntemine de yeterince yer verilmiştir.

Eserin ikinci bölümü ise araştırma sahasının konumu ve genel coğrafi özelliklerinin yer aldığı kısımdır. Çalışma sahasını teşkil eden Erzurum şehrinin coğrafi konumu ayrıntılı olarak bahsedildikten sonra, kısa ve öz bir şekilde şehir ve yakın çevresinin doğal çevre özellikleri açıklanmıştır. Eserin coğrafi bakış açısı, kültürel unsurların ele alındığı sahanın belirlenmesi açısından bu bölüm, önem arz etmektedir.

Eserin en temel kısmını oluşturan üçüncü bölümde mezar taşlarındaki ikonlar, semboller, motifler, yazılar gibi çeşitli unsurlar ele alınmıştır. Bu şekillerin çizilme, nakşedilme sebeplerinin dinsel inanışlara mı yoksa kültürel değerlere mi dayandığı bu bölümde irdelenmiştir. Bu açıdan farklı değerlendirmelerin yapıldığı eserde, Erzurum şehri kültür bölgesindeki bazı mezar taşlarında, *hayat ağacı*, *çiçek*, *çifte servi*, *kandil*, *güneş*, *üzüm salkımı* motiflerinin, *serpuş* adı verilen başlıkların yaygın olduğu belirtilmekte ve bunların ahiret hayatındaki farklı düşüncelere dair yapıldığı ifade edilmektedir. Eserde ayrıca mezar taşlarının kişilerin sosyoekonomik özelliklerini yansıtan bir özelliği olduğu da vurgulanmaktadır. Ölen kişilerin mesleklerinin, memleketlerinin yazılı olması bunların kanıtı olarak gösterilmektedir.

Yapılan mezarların inşa malzemesinin farklılığı, ölen kişinin yakınlarının ekonomik durumlarıyla ilgili ipuçları verdiği belirtilmektedir.

Eserde Erzurum şehrinde tarih boyunca verilen pek çok mücadeleye bağlı olarak ortaya çıkan ve günümüze kadar gelen şehitliklere de yer verilmiş ve coğrafi dağılımı metin içerisinde ayrıntılı bir şekilde aktarılmıştır. Yine eserde şehirde yer alan üstü açık, kapalı ve *baldağ* olmak üzere farklı tarzlarda yapılan türbelere de yer verilmiş ve tarihi bağlantılar kurulmuştur.

Eserin dördüncü bölümünde *yok edilmiş olan mezarlıklar yanılması* üzerine değerlendirmeler yapılmıştır. Özellikle Erzurum şehrinin tarihi mekanlarının yer aldığı Yakutiye metropol ilçesinde zamanla pek çok mezarlığın yok edilerek şehirsiz alana dönüştürülmesi gerçeği irdelenmiştir. Kültürel bir olgu olan mezarlıkların bu denli bilinçsizce kaldırılması (*Toplam 38 mezarlık alanı kaldırıldığı belirtilmekte*) tarihimize yeterince önem veremeyişimizin bir göstergesi olarak belirtilmektedir.

Sonuç ve Tartışma başlığıyla sonlandırılan bu eser, mezar taşlarının ayrıntılı olarak Kültürel Coğrafya perspektifinden incelenmesi bakımından önem arz eden bir çalışma olmuştur.

Eserin Kültürel Coğrafya çalışan lisansüstü öğrencilere ve akademisyenlere alanında önemli katkılar yapması dileğiyle.